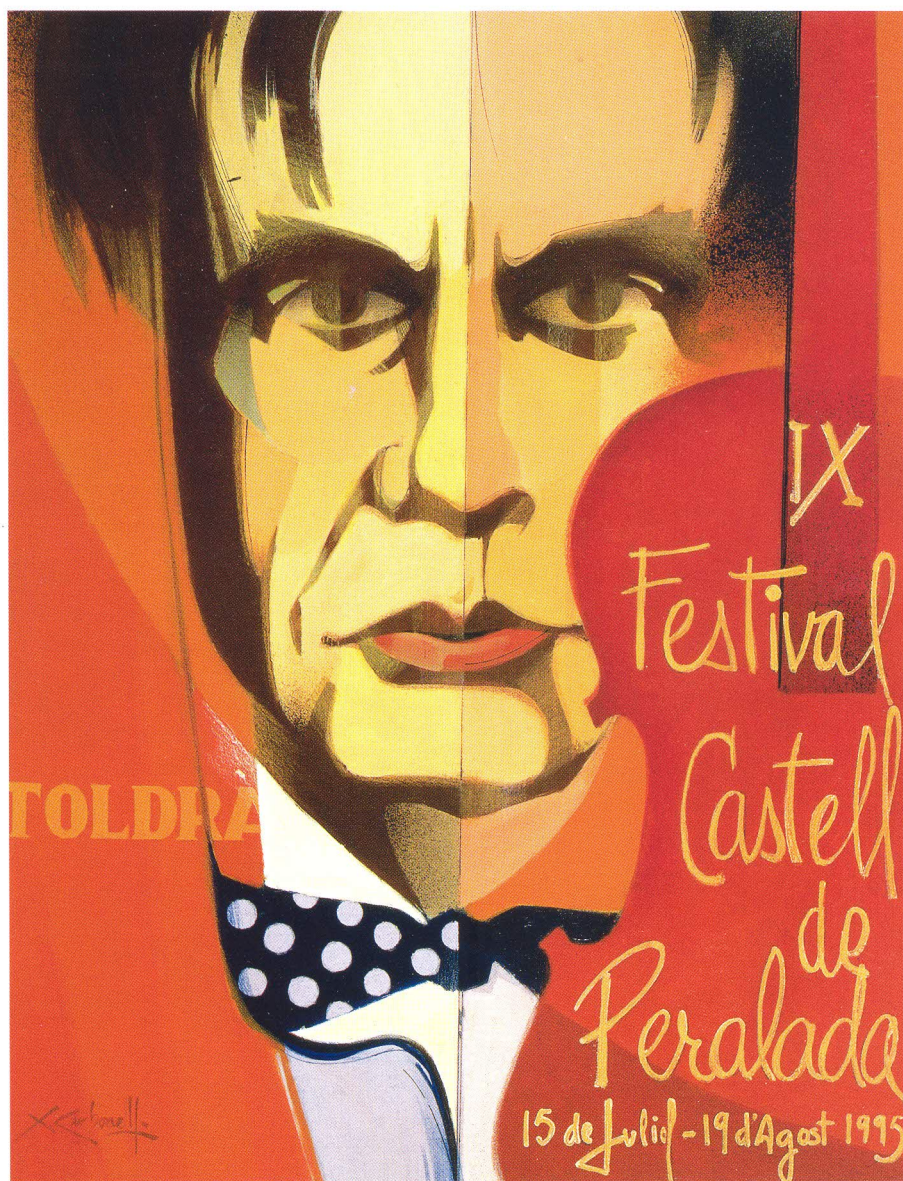

ÒPERA

ACTUAL

Festival Castell de Peralada
La constància en l'òpera

Edició catalana

Werther: Un estudi psicològic

Un destí fracassat, un desenvolupament obstaculitzat, uns desigs insatisfets, no són defectes d'una època determinada, sinó de tot individu, i seria trist si cada un de nosaltres no tingués algun cop en la vida una època en la qual li semblés que el Werther va ser escrit expressament per a ell.

L'objectiu d'aquest article és analitzar des del punt de vista psicològic el protagonista d'una de les històries emblemàtiques del romanticisme alemany: la de Werther.

Es pretén la creació d'una eina de treball que sigui útil per afrontar la comprensió d'un personatge tan controvertit, tant per a professionals de l'escena com per a afeccionats el general. L'objecte principal de l'anàlisi és l'òpera de Massenet, encara que, lògicament, la solidesa de les argumentacions recau sobre l'obra original de J.W. Goethe.

La història de Werther ha perdurat durant molts anys com a paradigma del romanticisme dut a les seves últimes conseqüències: morir per un amor pur i inabastable (en aquest cas el de Werther per Charlotte, compromesa i més tard casada amb Albert). Com que en som conscients, no pretenem desmuntar aquest ideal, sinó més aviat donar majors elements d'anàlisi des de la psicologia, que ens ajudin a entendre el personatge.

La personalitat de Werther es caracteritza pels canvis bruscs del seu estat d'ànim: passa de l'eufòria a la tristor amb gran facilitat. Això ja queda palès en la novel·la des de les primeres cartes que escriu al seu amic Wilhelm: «...t'haig de dir això a tu que tants cops has hagut de suportar el pes de veure'm passar de la tristor a la boja extravagància, de la dolça malenconia a la passió depravada?...», tret que es va repetint al llarg de tota l'obra.

Werther, en la seva ària de presentació: «^O Nature...» ens dona una imatge d'home sensible a la bellesa natural. Així i tot, atenent a un estudi més contextualitzat del moment de l'obra, ho entenem també com un cant a la natura humana en contraposició al racionalisme i a les bones formes que dominaven a l'època, que constren-

yeixen Werther, tenint en compte la seva situació social de privilegi. Amb aquesta presentació se'ns mostra el que podria ser un dibuix de la seva personalitat, on es barregen la llum i les ombres, l'alegria i la tristor.

Posteriorment, coneix Charlotte i focalitza la seva atenció en ella d'una manera desmesurada, com fa habitualment, i la converteix poc després en una obsessió.

El moment de màxima tensió dramàtica, en el primer acte, és el duet del clar de lluna en el qual Werther declara el seu amor a Charlotte, però descobreix que ella s'ha compromès amb Albert, cosa que converteix el seu amor en impossible. D'aquí endavant Werther inicia un camí sense retorn cap a la mort. «...à ce serment rester fidèle!... Moi, j'en mourrai, Charlotte!» («et mantens fidel a aquest jurament! Jo me'n moriré, Charlotte!»).

Aquesta frase, segons la nostra manera de veure-ho, no seria simplement una frase al·legòrica, indicativa d'una sensació de mera contrarietat, sinó que implica una premonició, gairebé un «compromís», una realitat, de trobar la mort si no posseïx Charlotte.

Al segon acte els esdeveniments passen d'una manera molt densa, i en són la màxima expressió les seves dues àries: «Un autre son époux!...» i «Lorsque l'enfant...». Els seus duos respectius, l'un amb Albert i l'altre més tard amb Charlotte, funcionen com a reforç de les seves idees de frustració i fugida (es veu obligat a mentir a Albert sobre els seus sentiments, i per l'altra banda, Charlotte li prega de no veure'l fins a Nadal).

Werther es mostra desesperat i furios, fins i tot quan per un moment pensa en el feliç que seria i la tingués entre els seus braços: «J'aurais sur ma poitrine... la plus belle créature».

Amb el fragment «Lorsque l'enfant...» Werther mostra literalment, per segon cop, la seva recerca de la mort com a solució al seu patiment: «Père, appelle-moi...»; la seva desesperació i el seu abatiment davant d'una situació que no pot ni dominar ni arranjar (com ara el casament de Charlotte). Aquests sentiments, afegits als seus remordiments pel fet de desitjar una cosa prohibida, el duen a actuar d'una manera violenta i compulsiva, i a prendre finalment la decisió de fugir ben lluny com a manera d'escapar-se'n.

En la novel·la aquest desig de morir i de tornar amb Déu queda més explícit: «...Torna'm a cridar al Teu costat...», «Pare meu, he tornat. No t'enfadis si he interromput un viatge que havia de suportar més temps per tal de complaure't», intentant així justificar el suïcidi.

Hi ha diferències notables en el temps que passa durant l'absència de Werther a la novel·la (aproximadament, un any) i l'òpera (tres o quatre mesos). La degradació progressiva de la personalitat del protagonista, durant tota la història, és molt més brusca o aguda en l'òpera que no pas en la novel·la, ja que

en aquesta el procés degeneratiu s'esdevé durant gairebé dos anys.

En la novel·la s'expliquen les seves vivències i pensaments mentre es troba lluny de Charlotte (un període que s'elimina en l'obra musical). Durant els primers mesos d'absència, parla reiteradament del seu treball i de relacions socials, i fins i tot s'esmenta una dama de la noblesa amb la qual arriba a establir una «força» amistat. Arran d'un episodi de rebuig que el colpeja directament en la seva autoestima (no és acceptat en un escalafó social superior), torna a tenir pensaments recurrents sobre Charlotte, amb una forta càrrega ansiosa i depressiva que el fa tornar al seu costat. Aquí és on l'òpera reprèn l'acció en el tercer acte.

El retrobament de Werther amb Charlotte, on el protagonista té l'oportunitat de deixar entreveure el que ha sofert en l'absència de l'estimada, supleix així el relat més detallat que es troba en la novel·la. Se'ns presenta un personatge turmentat, ansiós, agressiu i desesperat, que té només l'única esperança obsessiva d'aconseguir definitivament l'amor de Charlotte.

És ara quan perd tota esperança de veure finalment complerta la seva obsessió, duent-lo irremediament a idees suïcides. I així, cercant una solució definitiva al seu sofriment, pren en les seves mans unes pistoles d'Albert.

Intuint les idees suïcides de Werther, Charlotte intenta distreure'n l'atenció amb uns poemes d'Ossian. Aquest autor no s'esmenta per casualitat, ja que el romanticisme va tenir el seu origen precisament en la publicació d'uns suposats poemes del mític poeta cèltic Ossian.

I aquest és el cas de Werther quan tradueix els versos que donaran peu a la grandiosa ària «Pourquoi me réveiller...». S'hi identifica personalment: «Perquè em desvetlles, oh brisa de la primavera?» «Però s'apropa l'hora de marcir-me» (traducció dels versos de la novel·la) veient-hi reflectit el seu propi infortuni. Aquest és el punt culminant de la seva obsessió, que el durà a besar Charlotte en un duo desesperat i turbulent, expressant externament, per primer cop, la lluita interna que el turmenta.

Aquesta trobada serà el preludi del

UNA ESCENA DE
WERTHER AL LICEU.

que serà irremediable: separació definitiva-desesperança-desesperació-suïcidi.

A fi d'elaborar un perfil des de la visió estrictament psicològica del personatge que ajudi a aprofundir en els seus patrons comportamentals, reflectim a continuació les característiques essencials del que en seria el diagnòstic.

Basant-nos en fonts de diagnòstic **psicològic** classifiquem **la personalitat de Werther com a maníac-depressiu amb abundants pensaments obsessius**.

La personalitat maníac-depressiva es caracteritza per canvis bruscs d'estat d'ànim, passant de moments d'una gran eufòria (autoestima excessiva, dificultats per dormir, successió de pensaments a gran velocitat, tendència a la distracció, agitació psicomotora i manca de tacte) a moments de depressió (tristor, insomni, fatiga, sentiments de culpa, manca de motivació, disminució de la capacitat de concentració, idees de mort recurrents).

L'obsessió consta d'idees repetitives, incontrolables i normalment desagradables que pateix el subjecte tot i ésser conscient de la seva situació.

No creiem tenir prou arguments per a classificar-lo també com a compulsiu (cosa que el convertiria en obsessiu-compulsiu), ja que si bé en ocasio-

ns Werther presenta episodis de caràcter compulsiu (escapament de situacions aversives, fugida, etc.), el seu comportament habitual no està regit per pensaments involuntaris, sense sentit o repugnants que l'obliguin a fer actes per a anul·lar aquests pensaments.

Per a Werther, la idea obsessiva de posseir l'amor de Charlotte és un pensament agradable, contra el qual, en general, no vol lluitar.

Aclarit el nostre diagnòstic, no voldríem acabar aquest article sense donar unes darreres pautes de conducta que poguessin ésser d'utilitat als intèrprets d'aquest paper. En aquest sentit, no considerem Werther com un personatge massa «tou», meliflu i malenconiós, sinó més aviat un subjecte amb símptomes patològics, amb forts arravataments d'ira i amb una personalitat marcada. No es resigna a veure's sotmès per les normes rígides racionalistes de l'època, i com a fil argumental de tota l'obra, s'hi contraposa la lluita entre les passions de la naturalesa humana en front del racionalisme imperant fins aleshores. Veiem Werther més a prop dels herois d'Ossian que no pas d'un personatge sentimentaloides i contemplatiu.

Octavio Alvarez (tenor) i Mireia Casas (soprano), psicòlegs.